

Les 108 - Antwoorden

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord שלח {shálach} [pa'al], Zenden (to send).

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon			
Ik (m)	שולח	shole'ach	שלחתי	shálachtie	אשלח	èshlach	אני
Ik (v)	שולחת	sholachat	שלחתי	shálachtie	אשלח	èshlach	אני
Jij (m)	שולח	shole'ach	שלחתך	shálachtiá	תשלח	tishlach	אתה
Jij (v)	שולחת	sholachat	שלחתך	shálacht	תשלחי	tishl'echie	את
Hij	שולח	shole'ach	שלח	shálach	ישלח	yishlach	הוא
Zij	שולחת	sholachat	שלחה	shálchá	תשלח	tishlach	היא
Wij (m)	שולחים	sholchiam	שלחנו	shálachnoe	נשלח	nishlach	אנחנו
Wij (v)	שולחות	sholchot	שלחנו	shálachnoe	נשלח	nishlach	אנחנו
Jullie (m)	שולחים	sholchiam	שלחתם	sh'elachtèm	תשלחו	tishl'echoe	אתם
Jullie (v)	שולחות	sholchot	שלחתן	sh'elachtèn	תשלחו	tishl'echoe	אתן
Zij (m)	שולחים	sholchiam	שלחו	shalchoe	ישלחו	yishl'echoe	הם
Zij (v)	שולחות	sholchot	שלחו	shalchoe	ישלחו	yishl'echoe	הן

Gebiedende wijs: m: שלח sh'elach, v: שלחי shilchie, mv: שלחו shilchoe. Infinitief: לשלוח lishlo'ach.

Opdracht 2: Uitspraaktekens, uitspraak en vertaling.

הוא כותב את המיקוד על המעטפה

hoe kotev èt hammiqoed al hamma'atáfáh

?איפה תיבת דואר? efoh tevat-do'ar?

לדורך יש חבילה laddawár yesh ch'aviláh

Hij schrijft de postcode op de envelop

Waar is een brievenbus?

'Voor de postbode is er een postpakket',

De postbode heeft een postpakket

מכתב דחוף מהאמא שלי michtáv dáchoef miha'imáh shèlie

Een expresbrief van mijn moeder

סניף הדואר פתוח s'nief haddo'ar patoe'ach

Het postkantoor is geopend

אני שולח [שולחת] מכתב לסבה שלי

(mannelijke resp. vrouwelijke spreker)

anie shole'ach [sholachat] michtáv l'sáváh shèlie

Ik stuur een brief aan mijn oma

?כמה עולה דמי דואר? kammáh olèh d'eme-do'ar?

Hoeveel bedragen [de] verzendkosten?

Opdracht 3, Bijbelteksten. Noteer de uitspraak en de vertaling. Herkent u waar ze staan?

wayeshalchehoe Adonay èlohiem miggan-edèn. מגן-עדן

En-stuurde-weg-hem God uit-tuin [van] Eden Genesis/Bereshiet 3:23a

w'attáh l'echáh, w'èshlách'achá èl-par'o ועתה לכה, ואשלחך אל-פרעה

En-nu ga, en-ik-zal-sturen-u naar Farao Exodus/Shemot 3:10a

?אליהי אבותיכם שלחני אליכם; ואמרו לי מה-שמו? Zie uitleg dr. P. van Midden, [Efemeride 150](#)

èlohe avotechèm sh'eláchanie a'lechèm, w'ámroe-lie mah sh'emo? Exodus 3:13b.

God [van] uw-vaders zond-mij naar-jullie, en-zij-zullen-zeggen tot-u Wat [is] zijn-naam?

Exodus 23:20a הנה אנכי שלח מלאך, לפניך, לשמרך, בדרךך

hine ánochie shole'ach mal'ách, l'efánèchá, lishmorchá baddàrèch

Zie, ík zend [een] engel voor-uw-aangezicht (voor u uit), om-u-te-bewaren op-de-weg

ישלח עזרך מקדשך yishlach èzr'echá miqqodèsh Zend uw-hulp uit-heiligdom Psalm 20:3a.

kie al kol ashèr èshlách'achá, telech כי על-כל-אשר אשלחך, תלך

Want naar ieder dat Ik-zal-zenden-u, ga!

Jeremia/Jirmejahoe 1:7b. Zie [Efemeride 955](#)

Les 109 – Judaïca 26 – Chanoekah

Met Chanoekah, een van de kleinere Joodse feesten, herdenken de Joden de herinwijding van de Tempel in Jeruzalem in 164 BCE na de overwinning van de Makkabeeën, Joodse strijders, op de Seleucieden, de Griekse overheersers. De Grieks-Syrische koning Antiochus IV Epifanes had de Tempel ontwijd door hem aan Zeus te wijden, er afgodsbeelden in te plaatsen en varkens, onreine dieren, te offeren in het heilige der heiligen. Ook had hij de besnijdenis en het onderhouden van de shabbat verboden en het hogepriesterschap verkocht aan een overgelopen Jood.

Maar de priesterfamilie van de Hasmoneeën onder leiding van Matthias of Mattitjahoe weigerde zijn bevelen uit te voeren en begon op 25 Kislev 167 BCE een opstand, die drie jaar duurde. Een en ander is beschreven in de apocriefe boeken 1 en 2 Makkabeeën.

Nadat zij het Syrische leger hadden verslagen wilden de Joden de tempel zuiveren en ritueel reinigen. Toen zij de zevenarmige kandelaar, de menorah, wilden aansteken, ontdekten zij, dat er slechts een kleine kruik met ritueel geschikte olie was, net genoeg voor één dag. Het zou acht dagen duren om geschikte olie te bereiden voor de olielampen. Maar – zo zegt de traditie – er gebeurde een groot wonder, de lampen bleven acht dagen branden op het kleine beetje olie!

Ter herinnering aan dit wonder vieren de Joden wereldwijd chanoekah door een chanoekiah aan te steken, een kandelaar die lijkt op de zevenarmige menorah, maar acht armen heeft. Een negende kaarsje, de shamash (dienaar), wordt gebruikt om de andere acht aan te steken.

Het is opmerkelijk, dat dit feest, dat geen oudtestamentisch feest is, wel in het Nieuwe Testament voorkomt. In Johannes 10:22 wordt het Vernieuwingsfeest genoemd, en in Johannes 8:12 noemt Jezus zich 'het Licht der wereld'.

Uit de tijd van de Makkabeeën dateert de oproep, de herovering van de Tempel acht dagen lang te vieren. Over het wonder met de olie wordt daar niet gesproken, dat duikt pas vijf eeuwen later op in de Talmoed. Met name door de invloed van het zionisme, de verlichting en de grootschalige viering van het Kerstfeest (óók een lichtfeest) in de laatste eeuwen heeft het feest aan belang gewonnen.

Het feest wordt gevierd vanaf de zonsondergang van 24 Kislev, dat valt in eind november of in december. (Dat is ook de datum waarop de Joden na de terugkeer uit de Babylonische ballingschap met de herbouw van de Tempel begonnen, volgens Haggai 2:1). Iedere avond wordt er op de chanoekiah een kaars of lamp meer aangestoken, totdat er acht branden. Het is een feestelijk gezicht wanneer de chanoekiah voor het raam staat en de straat verlicht.

Terwijl de chanoekiah brandt, worden in het gezin spelletjes gespeeld en speciale gerechten gegeten. Om te herinneren aan het kruikje olie worden in olie bereide gerechten gegeten zoals latkes, aardappelpannekoekjes, en soefganiyot, een soort oliebollen of donuts gevuld met jam. Het chanoekahfeest lijkt in veel Joodse gezinnen de functie van het Sinterklaasfeest te hebben overgenomen, er worden cadeautjes uitgepakt en men spreekt spottend over

'chanoeklaas'.

Bij chanoeka behoren enkele liederen; een van de bekendste is Maoz Tsoer Yeshoe'atie, Sterke Rots van mijn verlossing, een nogal militant lied. (De Israëliëse operatie tegen de Gazastrook in 2014 is hiernaar genoemd, Sterke Rots).

Een bekend dobbelspelletje bij dit feest maakt gebruik van een tolletje met vier Hebreeuwse letters, dat de Jiddische naam *Dreidel* (of trendel) draagt. De Hebreeuwse naam van het tolletje is דְּרֵידֵל sevivon.

De letters zijn een afkorting van 'Nes gadol hayah sham', 'Een groot wonder gebeurde daar'. In Israël is de Shien vervangen door een Pe, en is het een afkorting van 'Nes gadol hayah poh', 'Een groot wonder gebeurde hier'.

De uitleg is ook in het Jiddisch: de Noen staat voor *nisht*, er verandert niets; de Gimel staat voor *ganz*, alles, neem de gehele pot, of krijg 20 punten; de He betekent *halb*, neem de helft van de pot of ontvang 10 punten, en de Shien betekent *shtel ayn* oftewel leg 2 fiches of munten in, of lever 2 punten in.

Geestelijke lessen

1 – De lampjes op de menorah symboliseren het licht van de Torah en de mitswot (geboden). Ze geven licht in het donker om je er aan te herinneren dat je de moed niet moet verliezen, zelfs niet als het donker om je heen is. Zelfs de kleinste vonk van de Torah en de eenvoudigste mitswah kan doordringen in de duisternis en scheiding brengen tussen licht en duister.

2 – De menorah moet zo worden geplaatst, dat het licht buiten kan worden gezien. Het is niet voldoende om je eigen huis te verlichten. We moeten de chanoekah ook voor anderen laten schijnen, de hele omgeving mag ervan profiteren.

3 – De menorah is een symbool van toenemend licht. Elke nacht brandt er een kaars meer op de kandelaar. Dat leert ons dat we altijd meer moeten geven en ons meer moeten inspannen om het licht van de Torah te verspreiden.

Soefganiyot voor 4 personen:

300 gram zelfrijzend bakmeel

2 eierdooiers

¼ liter zure room of dunne yoghurt

2 eetlepels olie

2 eetlepels suiker

2 pakjes vanillesuiker

1 theelepel geraspte citroenschil

½ theelepel zout

olie om in te frituren, kaneel, grove suiker, jam

Maak van alle ingrediënten (behalve jam, kaneel en suiker) deeg. Vorm met 2 eetlepels bollen en bak die dan in de hete olie goudbruin. Als ze klaar zijn iets af laten koelen. Daarna een deel van de bol opensnijden en met 2-3 eetlepels jam vullen.

De delen weer op elkaar drukken. Bestrooien met grove suiker waardoor iets kaneel is gemengd.

Woordenschat. Zie ook de [de woordenlijst](#)

אֵלָא	èllá (vw)	Maar
בְּהֵן, בְּהֵן	báhèn (pv v)	In hen, met hen, daarin
בְּלַבַּד	bilvad (bw)	Alleen, slechts
דָּלַק	dálaq [pa'al]	Branden
הִדְלִיק	hidlieq [hif'il]	Aansteken. Inf: לְהִדְלִיק ^l hadlieq
הוֹדָה	hodáh [hif'il]	Bedanken; bekennen. Inf: לְהוֹדוֹת ^l hodot
הוֹשִׁיעַ	hoshi'a [hif'il]	Redden, verlossen, helpen. <i>Hiervan is afgeleid:</i>
תְּשׁוּעָה	t ^e shoe'áh (v)	Redding, heil
יְשׁוּעָה	y ^e shoe'áh (v)	Heil, verlossing
יֵשׁוּעַ	yeshoe'a	Jezus
הַלָּלוּ	halláloe	Deze (literair)
הִשְׁתַּמֵּשׁ	histammesh [hitpa'el]	Gebruiken. Inf: לְהִשְׁתַּמֵּשׁ ^l histammesh
חַג־הָאוּרִים	chag há'oeriem	Lichtjesfeest
חַג־הָאוֹרוֹת	chag ha'orot	Lichtjesfeest
חַנוּכָה, חֲנוּכָה	ch ^a noekáh (v)	Chanoekahfeest, inwijdingsfeest
חֲנוּכִיָּה	ch ^a noekiyáh (v)	Chanoekah-kandelaar of olielampjes
חֲנֻךְ	chánach [pa'al]	Inwijden
כָּדֵי	k ^e de (vz)	Om, ten einde
כֹּהֵן, כֹּהֵן	kohen (m)	Priester (Joods)
נֶס	nes (m)	Vaandel, banier; wonder, mirakel, teken נִסִּים nisiem
נִפְלְאוֹת	niflá'ot (v mv)	Wonderen
סְבִיבּוֹן	s ^e vivon (m)	Tolletje, dreidel
סוּפְגָנִיָּה	soefgániáh (v)	Oliebolk met zoete vulling סוּפְגָנִיּוֹת soefgániyot
פָּחַד	páchad [pa'al]	Vrezen, bang zijn, <i>Wordt gebruikt in de verleden tijd</i>
פִּיחַד, פִּיחַד	piched [pi'el]	angst hebben <i>Wordt gebruikt in de tegenwoordige tijd en de toekomstige tijd.</i>
רָאָה	rá'áh [pa'al]	Zien. Inf: לִירוֹת lirot
שַׁמָּשׁ	shammásh (m)	Dienaar; koster, 9 ^e lamp van de chanoekah

Bronnen: Israel Today dec 2010, jan 2012,; Albert Ringer in NIW; RefDag 28 nov 2013; chanoeka.info (recept); debazaar.nl (recept); immaterieelergoed.nl (chanoekiah); en.wikipedia.org; www.chabad.org (lied).

Zie ook: Chanoekah-liedjes: www.youtube.com/watch?v=pg3Be6doSCU; chanoekahvieringen van Chabad Nederland; christelijke uitleg: www.youtube.com/watch?v=jAE6IV4yF7E; messianieuws.nl, uitgebreide historie; www.youtube.com/watch?v=MxFjVPj4uk4&t=150s aansteken chanoekiah; www.hebrew4christians.com Zegeningen bij aansteken van kaarsen. www.dictionary.co.il/judaism_holidays_chanukah.htm

Zie Ommezijde

Opdracht 1: Vervoeg het 'hybride' werkwoord פָּחַד páchad [pa'al] / פִּיחַד piched [pi'el] Vrezen, bang zijn (*fear*). Controleer jezelf met de website www.hebrew-verbs.co.il/

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon
Ik (m)	.....	פָּחַדְתִּי páchadtie	אֶפְחַד afached	אֲנִי
Ik (v)	.....	.....	.....	אֲנִי
Jij (m)	.....	.....	.....	אַתָּה
Jij (v)	.....	.....	.....	אַתְּ
Hij	.....	.....	.....	הוא
Zij	מִפְחַדְתָּ m ^{ef} achèdèt	.....	.....	היא
Wij (m)	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	.....	.....	.....	אַתֶּם
Jullie (v)	.....	.....	.....	אַתֶּן
Zij (m)	.....	.....	.....	הֵם
Zij (v)	.....	.....	.....	הֵן

Gebiedende wijs: m: ; v: ; mv: פָּחַדְוּ pach^adoe, infinitief: לִפְחַד l^{ef}ached

Opdracht 2: Beluister, geef de uitspraak en de vertaling van het lied Hanerot hallaloe. Er bestaan enkele versies; we gebruiken die van de Chabadkalender 5774. <https://www.youtube.com/watch?v=BBh8Q9GoVag>, met Hebreeuwse tekst, van Chabad. <https://www.youtube.com/watch?v=C4dP8WWOKt8> gezongen door een dameskoor; https://www.youtube.com/watch?v=PeedxEOlj_s met gitaarbegeleiding, één vers.

הַנְּרוֹת הַלְלוּ אֲנִי מִדְּלִיקָה .....
 עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנְּסִיחָה .....
 וְעַל הַנְּפִלְאוֹת, ...
 שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבּוֹתֵינוּ .....
 בְּיָמֵינוּ הַזֶּה, בְּזִמְנֵנוּ הַזֶּה .....
 עַל יְדֵי כַּהֲנִיךְ הַקְּדוֹשִׁים .....
 .....
 וְכָל שְׂמוֹנֵת יָמֵי חֲנֻכָּה .....
 הַנְּרוֹת הַלְלוּ קֹדֶשׁ הֵם .....
 וְאֵין לָנוּ רְשׁוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן .....
 אֲלֵא לְרִאוֹתָן בְּלֶבֶד .....
 כִּדְי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל .....
 .....
 עַל נְסִיךְ וְעַל נְפִלְאוֹתֶיךָ, ...
 עַל יְשׁוּעָתְךָ .....
 .....